

УДК 37.0:17.023.36

Іван Бех,

доктор психологічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України,
директор Інституту проблем виховання НАПН України
ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-4763-1673>

СУЧАСНА ОСВІТА НА ШЛЯХУ ДОСКОНАЛОСТІ

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми, пов'язані зі створенням сучасної освіти, що відповідає гуманістичним запитам нашого суспільства. Сучасний освітньо-виховний процес через свій зміст і технології має забезпечити перетворення основних цінностей життя і культури на власні цінності юної особистості. Це означає, що такий процес має бути пов'язаний із самовизначенням особистості; це ж постійний, важкий і тернистий шлях, що веде від підкорення чужій думці до відповідальної свободи.

Лейтмотивом виховного процесу, з огляду на сказане, передбачається зміщення акцентів ініціативи від вихователя через партнерство до вихованця, коли набуває дієвості його власна активність і творчість.

Ключові слова: гуманізм, інновації, людиноцентрований вплив, освіта, почуття повноцінності, розвивальне навчання і виховання, цінності.

Постановка проблеми. Видається необхідним розглянути два типи педагогіки у їхніх особистісно перетворювальних можливостях. Інтелектуально-центрована педагогіка не пов'язує наслідки навчальної діяльності з теперішнім і майбутнім життям молодої людини. Якраз з цієї причини виникає суперечність між власне шкільним життям підростаючої особистості і життям позашкільним, якому вона надає великої особистої цінності.

Інтелектуально-центрована педагогіка своїми виховними можливостями може сформувати лише незалежні одна від одної добродійності. У кінцевому підсумку ця педагогіка розчленовує особистість замість того, щоб призводити до її цілісності.

Інтелектуально-духовна (інноваційна) педагогіка – це життєва педагогіка, оскільки ставить будь-яке знання у зв'язок з дійсним життям. Більше того, вона створює умови для загального зв'язку усіх аспектів життя. І головним при цьому є те, що тут може бути досягнутий найвищий сенс особистості: мистецтво духовно спрямованого життя. Таке за внутрішньою цілісністю і вершинним сенсом життя постійно підтримується Я-духовним як глибинним результатом всеохоплюючої активності й самоактивності особистості, спрямованих на привласнення духовних цінностей.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Сучасне реформування освіти докорінно відрізняється від усіх попередніх реформ тим, що вперше здійснюється не на основі державно-класових ідеологічних запитів, а за ідеями ціннісно-сміслового буття людини, за логікою її історичного розвитку. Ця логіка передбачає повноцінний інтелектуально-духовний розвиток кожної особистості, її всебічну творчу самореалізацію.

Історичний педагогічний поступ слід диференціювати на основі двох метаімперативів – соціоцентризму і людиноцентризму. Як світоглядна позиція соціоцентризм підпорядковує усі форми буття людини суспільству, його настановам, інтересам, цінностям тощо.

Соціоцентризм апелює до культури корисності з її пріоритетом засобів життя, а не смислів життя. У педагогічній площині дитину з орієнтацією на цей метаімператив розглядали як об'єкт виховного впливу. А основними засобами, які формують особистість, вважали приписи, інструкції як форми соціальної дії на вихованця (Боева К.І., Віленський З.О., Волошин А.І., Колотов Б.І., Лужин О.С., Ридан Г.Д.).

Соціоцентризм у реальній виховній практиці зосереджувався переважно на соціальному розвитку особистості, на розгляді дитини як члена певної групи, спільноти. При цьому головною метою є соціалізація, тобто засвоєння

особистістю, яка формується, різних соціальних норм як регуляторів поведінки на рівні пристосування до соціального середовища.

Соціоцентризм байдужий до внутрішнього світу вихованця, ігнорує його домінуюче місце в ієрархії суспільних цінностей, унікальність його як особистості.

Соціоцентризм не лише визнавав пріоритет суспільства щодо людини, а й істотно впливав на механізм психічного розвитку людини.

Метаімператив людиноцентризму був підготовлений усім перебігом цивілізаційного розвитку. Сучасна філософія як основну свою категорію постулює цінність людини, яка знаходить конкретизацію в аксіологічній теорії. У сучасній культурі переважає орієнтація на людиноцентризм, культивуються ідеї гідності людини. Культура гідності спрямовує педагогіку до ціннісно-сміслових основ життя людини, до її екзистенціальної сутності.

Методологічні підвалини людиноцентризму створювалися безпосередньо в самому історико-педагогічному процесі. Завдяки тому, що цей процес не міг бути чітко нормовідповідним наявним соціокультурним тенденціям, у педагогічній науці і практиці творчо формувалася гуманістична тенденція, яка передбачала сходження людини до найвищих морально-духовних цінностей. Щоправда, через брак відповідної цілісної теорії гуманістична традиція тривалий час існувала у згорнутому варіанті – або у формі певних виявів цілісного педагогічного процесу, або у формі одиничних авторських інноваційних підходів (Дж.Д'юї, Й.Песталоцці, В.Сухомлинський).

Принцип людиноцентризму (стосовно освіти дитиноцентризму) нині об'єктивується як особистісно орієнтований педагогічний, зокрема виховний процес (В.Кремень). Визначальним критерієм дитиноцентризму при цьому є максимальне розгортання внутрішньої активності вихованця, через організацію внутрішніх мотиваційних сил, що визначають його поведінку.

Мета статті: на основі запропонованих стратегіальних напрямів представити нинішню освіту як інноваційну парадигму та розкрити виховний процес у сучасній соціально-освітній ситуації.

Виклад основного матеріалу. Сучасна цивілізація культивує два типи особистості: Его-центровану і Соціо-центровану. На жаль, переважає перша. У результаті цього не освоюються такі духовні загальнолюдські цінності як благородство, милосердя, святість, гідність, повага до людини та відповідальність, досконалий розум, творча спрямованість.

Така глобальна ситуація конче вимагає інноваційної освітньої парадигми, що дозволила б якісні зміни на шляху становлення різнобічно розвиненої особистості. Стратегічними напрямками означеної парадигми, що ввібрала в себе й ідеї Концепції нової української школи мають бути:

1. Від освіти раціональної до освіти ціннісно-духовної.
2. Від освіти директивно-знаннєвої до освіти цілісно-розвивальної.
3. Від освіти центрованої на повідомленні й відповіді учня до освіти активно-суб'єктної (запиту вальна центрованість навчання).
4. Від освіти культуро-нормативної до освіти самозбагачувальної (інтелектуально і духовно-морально).
5. Від освіти формально-логічної до освіти діалектичної.
6. Від освіти монологічної до освіти діалогічної.
7. Від освіти соціоцентричної до освіти людино центричної.
8. Від освіти науково-світоглядної (споглядальної) до освіти світоглядно-перетворювальної.
9. Від освіти віково-обмежувальної до освіти впродовж всього життя (самоосвіти).
10. Від освіти, що культивує комплекс особистісної малоцінності, до освіти, що призводить до особистісної повноцінності.

11. Від освіти об'єктно-приспосовницького типу до освіти, за якої особистість здатна стати суб'єктом суспільного життя, коли вона руйнує старі соціальні відносини.
12. Від освіти моно реалізаційної до освіти, що забезпечує вміння працювати в команді.
13. Від освіти, замкненої у теперішньому до освіти, орієнтованої на майбутнє, але яке присутнє у теперішньому.
14. Від освіти стримуючої моралі (не робити зло) до освіти духовно-перетворювальної моралі (чини добро).
15. Від освіти, що утверджує культуру пристосування до освіти, що орієнтує на культуру гідності.
16. Від освіти, що утверджує культуру як фонд людських набутоків, до освіти, що утверджує культуру як систему відкритих проблем людства.

Зупинимося більш детально на розкритті суті інноваційного виховання.

Виховання в сучасній соціально-освітній ситуації

Процес виховання особистості – явище багатовимірне; воно визначається впливами різного ступеня широти: від найбільш загальних, соціальних чинників до індивідуальних, вузько спрямованих. Тому-то неможливо науково обґрунтовано організувати виховання підростаючої особистості без глибоких знань про сутність цих чинників, їхню специфіку на даному етапі суспільного розвитку. Відомо, що конструктивні соціальні чинники позитивно впливають на становлення особистості, значно полегшуючи виховний процес, але й можуть чинити суттєву негативну дію на нього. І тоді створюються додаткові ускладнюючі проблеми, які має розв'язувати педагог.

Розглянемо послідовно характер нинішніх соціальних і освітніх чинників, у межах яких здійснюється виховний процес, набуваючи поряд з усталеними тенденціями і своєї самобутності.

Одним із визначальних соціальних чинників є відношення «людина–влада». Тривалий час нашої недалекої історії характеризувався тотальною довірою людей до влади. Це спричинило масовий трудовий ентузіазм і ширше – трудову мораль, авансовану світлим майбутнім. Відтак людина свідомо чи несвідомо применшувала для себе значущість свого теперішнього соціального буття, обмежуючи коло своїх прагнень, потреб, а натомість перебільшувала вагу обіцяної радісної перспективи. Підростаюче покоління відповідно виховувалося у такій виховній спрямованості.

У результаті кардинальних соціально-економічних, політичних, світоглядно-культурних змін у нашій державі довіра народу до влади почала спадати; настав час падіння моральності. Людина стає ненадійною ланкою соціальної системи, особливо та, що наділена владою над іншими людьми. Стрімко знизилась дія громадської думки та національних традицій.

Такий стан можна характеризувати як стійку соціально-психологічну кризу нашого суспільства.

Не сприяє поліпшенню національного виховання молоді новоявлена тенденція, сутність якої полягає в розриві з теперішнім задля майбутнього, яке вбачається здебільшого в його «вестернізованому» варіанті. Байдуже, у чому проявляється ця тенденція – у великій кількості англомовних вивісок, в імпорتنих релігійних конфесіях чи в примноженні шоу, шлягерів, конкурсів краси, відповідної теле- і кінопродукції, - основою її залишається сучасний західний струмінь антиінтелектуального футуризму, розрив із культурними традиціями минулого, яке огульно заперечується.

Велика кількість людей, вибираючи своє місце в суспільстві, орієнтується на спрощений, примітивізований у їхніх очах соціальний світ. Вікові досягнення культури не беруться до уваги, і на зміну скомпрометованому і зрадженому колективізму приходять зоологічний індивідуалізм.

Гадаємо, що цілком логічно з нашого боку було б вказати педагогам на ключові суперечності соціально-психологічного буття нашого сучасника, щоб і він сам, і його вихованець могли вибрати той чи інший спосіб їх розв'язання і тим самим закласти той чи інший характер поведінки своїх вихованців у соціумі.

Однією з найважливіших суперечностей у сучасному соціальному житті виступає суперечність між переважним визнанням людини (і себе самої, й інших людей) як самоцінності і переважним ставленням до неї як до засобу, що задовольняє лише вузькі індивідуальні потреби іншої людини.

Сучасний освітній простір характеризується тим, що розпалося багато компонентів і структур виховного процесу. При цьому керівники шкіл легко і швидко відмовилися не тільки від ідеологізованих піонерської, комсомольської організацій, а й узагалі від більшості дитячих самодіяльних об'єднань. Та головне – зруйновано позицію відповідального ставлення дорослого співтовариства до дитинства. Звелися до мінімуму особистісні контакти дорослих і дітей. Батьківське піклування проявляється в основному в тому, щоб одягнути, нагодувати, влаштувати в престижну школу, тобто піклування наявне лише на споживацькому рівні.

Сьогодні позиція дорослих позначається почуттям відчуженості і безпорадності: з одного боку, батьки, вчителі розводять руками, мовляв, нічого з дітьми неможливо зробити; з іншого – дітям стало все дозволено. Звичайно, що подібний стан не повсюдний. Дорослі не є однорідною групою. Але в цілому в дорослому соціумі як явищі немає ефективно діючої системи моральних норм, яка встановлюється дорослим співтовариством стосовно дитинства. Все це відбилося на характері дитинства в цілому.

Відбулася інтенсивна примітивізація свідомості дітей. Простежується зростання цинізму, егоїзму, грубості, жорстокості, агресивності. Саме ці негативні надбання викликають сьогодні особливе занепокоєння. Широкі маси підлітків і юнаків охопила відверто накопичувальна, хижацька ідеологія. Отримання капіталу

будь-якою ціною стало для великої кількості людей визначальним мотивом їхньої діяльності. Та ще й засоби масової інформації підводять ідеологічну базу: такі, бачите, ринкові закони.

Це – один вельми суттєвий полюс у громадській психології сучасної молоді. Інший, протилежний, представляють молоді люди, які через відразу до накопичувальної ідеології взагалі відсторонюються від будь-якої активної соціальної діяльності. Звідси – скептична відмова від пошуку сенсу життя, від вживання у справжню дорослість, основану на праці та особистій відповідальності.

Проблема гуманізації виховання, що виникла як гостро актуальна, виявилася досить складною у її здійсненні. За загального розуміння значення гуманізації досі немає чіткої технологічної системи педагогічного вирішення цієї проблеми. Як показало емпіричне вивчення суперечностей гуманізації виховання, школа практично не має чітких уявлень про саму можливість гуманізації процесу освіти і шляхів його здійснення. Про це свідчать аналіз виховної роботи школи, способи управління її життєдіяльністю, характер стосунків між педагогами, учнями, батьками школярів. У свідомості багатьох вчителів збережено старі стереотипи соціометричного підходу до дитини, старі настанови й шаблони, за якими педагоги багато років вчили, виховували та оцінювали учнів. Виникають суперечності між абстрактною усвідомленістю необхідності гуманізації і реальною готовністю, розумінням і можливостями реалізації цієї ідеї.

Якою вбачається нам особистість молодої людини за сучасних умов? Насамперед це особистість соціально відповідальна. Ця стрижнева якість визначає спрямованість усієї її життєдіяльності й виступає критерієм її соціальної зрілості.

З соціальною відповідальністю особистості пов'язане визначення молодою людиною свого місця в суспільстві, а це означає – прийняття на себе особистої відповідальності перед суспільством за себе, за справу на рівні дорослої людини. Основною виховною метою у цьому зв'язку й має виступити формування у

кожного вихованця уявлення про себе не просто як про громадянина, який підтримує чинний лад, а як про незалежну особистість, здатну прийняти на себе моральну відповідальність перед суспільством за себе, за інших, за справу.

У психологічній структурі соціально відповідальної особистості мусять домінувати ті риси, які характерні для її гуманістичної спрямованості, оскільки егоїстична орієнтованість не сумісна з розвиненою соціальною зрілістю людини. Розкриємо зміст основних напрямів досягнення цієї виховної мети.

Напрямок 1. Виховання фундаментальних цінностей

Суспільно-перетворювальний потенціал гуманітарної сфери значною мірою визначається вищими моральними цінностями, які покладаються домінантними.

Нинішні ціннісні пріоритети мають пов'язуватися з гуманістичною перебудовою всіх сфер життя суспільства. З цієї позиції основною освітньою проблемою виступає реалізація людяності кожною людиною як стосовно самої себе, так і стосовно всіх людей, світу в цілому.

Людяність мусить виступити практичною реалізацією гуманізму, духовності у її світському розумінні, з одного боку, а з другого – передумовою для формування гуманістичного світогляду. Людяність – це джерело, мета і критерій істинності гуманістичного світогляду. Йдеться про особистісну якість людини, що має проявлятися у відповідальності за себе перед своєю совістю, у прагненні допомогти, а не нашкодити іншій людині, у свідомому виконанні обов'язку збереження людського життя і природи, яка залучається людством у свою життєдіяльність.

Для досягнення цього ідеалу доцільною є така послідовність:

1. Первісна стихійна практика гуманістичної етики. На цьому етапі чинником саморозвитку особистості в гуманістичному напрямі мусить бути взаємна людяність (стосовно самої особистості та інших людей), а не взаємна жорстокість. Отже, оптимальним механізмом моральної вихованості особистості

слід вважати виховання людяності людяністю як співучасть людей у саморозвитку один одного.

2. Усвідомлення практики гуманістичної етики до рівня створення людиною гуманістичної картини світу з відповідними етичними висновками з неї. Тут розвивальною стратегією має стати розвиток у особистості стійкого свідомого переконання у необхідності взаємної безкорисності, довіри, допомоги, людяності.

3. Свідоме втілення гуманістичного світогляду у власному способі життя, в міжособистісному спілкуванні, у взаємодії особистості з усім навколишнім середовищем. Реальний шлях втілення людяності в образі життя особистості – не стільки її формування, скільки саморозвиток. Справжнє виховання полягає в тому, щоб сприяти морально-духовному саморозвиткові особистості.

Моральна вимога, яка не враховує специфіки внутрішнього світу суб'єкта, його власної активності, не є ефективним виховним засобом. Те, що добуто в результаті пошуку, психічного напруження, стає справжнім особистісним надбанням. Такі психологічні умови є найсприятливішими для засвоєння вищих моральних цінностей, вироблення світогляду.

Розвинена людяність – це перетворення її на сутність, етичний закон образу життя особистості, у його емоційно-мотиваційний фундамент, механізм, що визначає поведінку особистості на рівні гуманістичного світогляду. Вищий рівень людяності, таким чином, реалізується через совість, відповідальність, мудрість, само проектування у майбутнє.

Напрямок 2. Проектування особистісно орієнтованого педагогічного процесу

Ідеї гуманізму нині потрібно пов'язувати з проектуванням особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу. Стратегічними орієнтирами проектування такого процесу виступають:

- Створення необхідних умов для різнобічної життєдіяльності, життєтворчості молоді людини.

- Забезпечення успішності підростаючої особистості в освоєнні соціально-моральних норм, її самоствердження, захищеності й підтримки;
- Створення ситуацій позитивних емоційних переживань суб'єкта в предметній, комунікативній діяльності, а також у діяльності, спрямованій на суспільно значуще професійне та особистісне самовизначення, на його інтелектуально-моральний розвиток.
- Створення умов для прояву суб'єктом життєвої активності вищого порядку, тобто його смислотворчості; установка на позитивний суб'єктний досвід вихованця (досвід самовизначення, досвід творчості, досвід комунікації як кооперації, установка на іншого).
- Створення «духу» школи на основі різнопланового недирективного, неформального, морального, особистісного спілкування як специфічної форми людських відносин. Для таких відносин характерні діалогічна доброзичливість, співтворчість педагога й дитини. Подібні відносини передбачають духовну атмосферу, в якій «розлиті» смисложиттєві цінності, котрі своєю чергою вимагають розумності вибору як вільної діяльності вихованця. Тут має бути також наявним просування його в своєму розвитку й саморозвитку; поєднання розумного утилітаризму та морально-духовних устремлінь.
- Утвердження позиції школяра як рівноправного учасника педагогічного процесу; як наслідок – виникнення неформального, доброзичливого мікроклімату в педагогічній спільноті, інтересу педагогів до освоєння гуманістичних технологій, в основі яких – здійснення єдності життя й виховання дитини.
- Створення стимулюючого і розвивального середовища.

Таким чином, середовище, діяльність, відносини виявляються основою проектування особистісно орієнтованої освіти.

Напрямок 3. Практично-діяльнісний колектив як основа виховної роботи з молоддю

Неконструктивну роль у теорії і практиці суспільного виховання нині відіграє надмірна ідеологізація тих чи інших наукових категорій і концепцій, які за ними стоять, а то й некритичне їх заперечення. Передусім це стосується категорії колективу і відповідної форми виховання особистості. Дійшло до того, що термін «колектив» зовсім обходять, підмінюючи невизначеним «спільність».

Тут слід розрізняти колектив соціального типу та особистісний колектив. Сила і згуртованість соціального колективу визначається подібністю його членів один до одного («незамінних людей немає!»), а в колективі особистісному кожний – унікальний і незамінний, і тому всі потребують один одного. В соціальному колективі його члени розглядаються з погляду їхньої корисності для колективу і можуть бути визначені навіть кількісні оцінки цієї корисності. В особистісному колективі кожний є самоцінністю, індивідуальністю.

Сучасний стан справ у суспільстві ставить вихованця (дитину, підлітка, юнака) перед необхідністю визначати свої життєві цілі, залучатися в сумісну діяльність, і тільки від нього залежить, якою мірою він сприйматиме себе та інших як неповторних особистостей і якою мірою бачитиме в них засоби для вирішення певних завдань. Максимум, що може зробити вихователь, - це на практиці переконати молоду людину, що лише особистість як суб'єкт вільної і морально відповідальної дії, вчинку та особистісні відносини складають сферу вищих суспільних цінностей, і ставити особистість у позицію засобу досягнення зовнішніх для неї цілей може тільки вона сама.

Досягти цього педагог може, зокрема, через залучення особистості у спільну, добровільно нею прийнятну сумісну діяльність достатньо високого рівня колективності. Ця діяльність спрямована на цілі, що виходять за межі групових цінностей; вона передбачає участь усіх без винятку в самоуправлінні і з погляду мотивації орієнтована і на свій процес, і на свій результат.

Таку діяльність доцільно кваліфікувати педагогічно організованою соціально актуальною діяльністю. Мірою зростання кооперації в організації і

змісті цієї діяльності зростає і ступінь її впливу на особистість вихованця, визначаючи провідні риси його соціальної відповідальності.

Основним предметом виховних зусиль педагога як організатора соціально актуальної діяльності має стати переведення виховної мети в перспективу життя вихованців. Задана педагогом виховна мета мусить бути прийнятою колективом вихованців, в іншому разі він не зможе реалізувати її. Коли вихованець приймає мету, вона робиться особистісно значущою, перспективною, входить у систему його власних цілей.

Умовами успішного переведення вихованих цілей у перспективу життєдіяльності вихованців є:

- Послідовна орієнтація педагога у сфері управління розвитком особистості вихованця на перспективу. Перспективу своєї корисності в діяльності для суспільства сьогоднішній вихованець убачає в збагаченні власної індивідуальності. Тому, організуючи сумісну просоціальну діяльність дорослих і дітей, педагоги мусять особливу увагу звертати на створення стосунків, за яких творча індивідуальність вихованців, їхня діяльність стають цінністю для колективу однолітків і дорослих, оскільки саме за цих умов самоствердження супроводжується, як правило, зростанням суспільної спрямованості особистості вихованця.

Адже якщо колектив цінує кожну творчу особистість, то й особистість відчуває колектив як арену свого самоствердження і прагне розвинути свої здібності, знання не лише заради своїх індивідуальних цілей, а й для інших, формуючи тим самим свою суспільну спрямованість. Звідси постає важливість проведення педагогом тривалої, цілеспрямованої роботи з вивчення і показу колективу творчих можливостей вихованців, з добору для кожного з них відповідних його схильностям, здібностям видів соціально визнаної і соціально схвалюваної діяльності.

- Програмно-цільовий педагогічний вплив на вихованців згідно з їхніми новими особистісними утвореннями. За такого характеру виховного впливу дії педагога мають випереджальний характер, зумовлюються не наявною ситуацією, а його цілями, розробленою програмою дій, і ситуація створюється як результат постановки цілі й розробки програми. Успіх такої педагогічної тактики гарантується тим, що перетворення об'єктивних педагогічних впливів у внутрішній план особистості вихованця перебувають у прямій залежності від ступеня адекватності виховних дій педагога внутрішній позиції, новим особистісним утворенням вихованця.

- Творча самодіяльність вихованців. Творча самодіяльність – це діяльність суспільного значення, що здійснюється під впливом внутрішніх потреб і постійно діючих сил ззовні. Самодіяльність є відображенням ступеня свідомості вихованця в його конкретних діях і вчинках, це можливість самопізнання, самоствердження і самореалізації. До творчої самодіяльності у всіх її видах і формах вихованця необхідно послідовно й цілеспрямовано готувати. Розуміючи це, педагоги мають виробити у вихованців вміння й навички самоорганізації життєдіяльності.

- Орієнтація педагога на виховання успіхом. Виховання успіхом є однією з важливих умов розвитку особистості. Неможливо формувати позитивну особистість у діяльності, що приносить їй постійні невдачі. Лише успіх молодої людини формує у неї достатню віру в себе і на цій основі – прагнення стати кращою. Виховання успіхом, надання допомоги в прагненні вихованця задовольнити потребу в гідному місці в колективі однолітків – шлях створення довірливих взаємин творчої співдружності дорослих і дітей. Тільки за таких умов у підростаючої особистості виробляється готовність до сприйняття виховних впливів і правильного реагування на них.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ідеї інноваційної педагогіки мають охопити наше суспільство і особливо тих, хто причетний до

сучасної освіти. Можливість олюднення процесу освіти, утвердження в ньому культури ненасилля виявилась доволі привабливою.

Пошук шляхів інноваційної (гуманістичної) педагогіки повинні пов'язуватися із цінністю ідей захисту, підтримки школярів, з утвердженням їхніх прав, свобод та інтересів. Інноваційна педагогіка є, як уже наголошувалося, педагогікою особистісно орієнтованою. У такому процесі особистість й має утверджуватись як суб'єкт вільного і морально-відповідального вчинку.

Все ж реалізуючи цілі інноваційної освіти, слід пам'ятати про її обмежені можливості стосовно різнобічного розвитку дитини. Цей розвиток можливо оптимізувати, якщо створити для учня певного віку найсприятливішу позакласну соціокультурну ситуацію як систему соціально значущих трудових, науково-технічних, громадсько-політичних, художніх самодіяльностей.

У цих формах вчинкової активності (точніше, вчинкового життя) школяр, використовуючи і зміцнюючи навчальні надбання, торує шлях сходження до високої духовності.

Список використаних джерел

1. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. К.: «Знання України», 2010. – 520 с.
2. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. Шлях освіти, 2002. № 4. С.14-17.
3. Мартинюк Г.В. Національне виховання. Теорія і методологія: методичний посібник. К.: ІСДО, 1999. – 160 с.
4. Сорокин П.А. Человек. Цивилизации. Общество. М., 1992. – 543 с.
5. Ильин И.А. Путь духовного обновления. Изд-во АСТ. М., 2003. – 420 с.
6. Помиткін Е.О. Духовний потенціал особистості. К.: «Внутрішній світ», 2015. – 144 с.
7. Уоли Р. Основания духовности. М.: Деловая книга, 2000. – 320 с.

I. BEKH

Modern education on the path of perfection

Abstract. The article deals with current issues related to modern education that meets the humanistic needs of our society. The modern educational process through its content and technology should ensure transformation of the basic values of life and culture into the own values of the young person. This means that such process can be associated with the person's self-determination, it is a constant, difficult and thorny path that leads from submission to another's thought to responsible freedom.

In view of the above-mentioned, the leitmotif of the educational process provides for the shift of emphasis of the initiative from the educator through partnership to the student, when one's own activity and creativity becomes effective.

Key words: humanism, innovations, human-centered influence, education, sense of fullness, developmental training and education, values.

References:

1. Kremen, V.H. (2010). *Filosofia liudynotsentryzmu v osvithnomu prostori* [Philosophy of human-centrism in the educational space]. Kyiv: «Znannia Ukrainy».
2. Sukhomlynska, O. V. (2002). Kontseptualni zasady formuvannia dukhovnosti osobystosti na osnovi khrystyianskykh moralnykh tsinnostei [Conceptual principles of formation of personality spirituality on the basis of Christian moral values]. *Shliakh Osvity*, 4, 14-17.
3. Martyniuk, H. V. (1999). *Natsionalne vykhovannia. Teoriia i metodolohiia* [National education. Theory and methodology]. Kyiv: ISDO.
4. Sorokin P.A. (1992). *Chelovek. Tsvivilizatsii. Obshchestvo* [Human. Civilizations. Society]. Moscow.
5. Ilin, I.A. (2003). *Put dukhovnogo obnovleniia* [The path of spiritual renewal]. Moscow: Izd-vo AST.

6. Pomytkin, E. O. (2015). *Dukhovnyi potentsial osobystosti* [The spiritual potential of the individual]. Kyiv: «Vnutrishnii svit».
7. Uoli, R. (2000). *Osnovaniia dukhovnosti* [Foundations of spirituality]. Moscow: Delovaia kniga.